

HUBAY JENŐ

ÍRTA
PRESZLY ELEMÉR

BUDAPEST
HUBAY JENŐ TÁRSASÁG KIADÁSA
1943

A kiadásért felelős: Preszly Elemér.
Légrády Testvérek R. T. nyomdai műintézete, Budapest, V., Vilmos császár-út 78.
(Igazgató: Kertész Árpád.)

Hubay Jenő 1937 január 6-án, Vízkereszt napján, budai palotájának dolgozószobájába zárkózva — talán halálsejtelmek lepték meg — megírta végrendeletét.

Meghatva olvasom Neubauer Pál szép Hubay életrajzában ezt a végrendeletet; önéletrajz ez: nemes, finom tiszta lélek nyílik ki fiai előtt, gyón és vall, a halála után tudták csak meg hozzátartozói, amit az élő szemérmesen a lelkébe zárt.

„Édesanyjuk — írja — nemcsak hű hitvesem, hanem odaadó, megértő segítőtársam is volt, áldom őt, hogy velem töltötte életét. Szeressék őt helyettem is, ha már nem leszek“.

„Az én szellemem fogja őt és magukat körülvenni“. „Én magyar hazámat mindig odaadással szerettem, kötelességemet teljesítettem“.

„Életem küzdelmes volt, keserűség, csalódás volt osztályrészem“.

„Harag, gyűlölet sohasem volt bennem“.

Megindító, pompás emberi dokumentum ez az írás: árad, sugárzik belőle a lélek, a humánus.

Senki hübben, igazabban, tömörebben nem jellemezhetne volna Hubay Jenőt, mint ő önmagát: ez volt, ilyen volt Hubay Jenő, ezek nem üres szavak, nem nagyhangú frázisok: hosszú, gazdag, magasrendű élet minden napja tanúskodik az igazságuk mellett és bennük dobog írójuknak szíve.

A végrendelet csak két hónapig pihent az íróasztalában. Március 12-én Isten Hubayt gyönyörű halállal jutalmazta meg,

nem halál volt ez, hanem megdicsőülés: a városházán friss elmével, ragyogó hittel remek terveit, okos gondolatait tárta hallgatói elé, egyszerre csak megállt a szíve, nem dobogott már többé és ő holtan bukott az asztalra.

Lehet-e teremtő, alkotó életnek méltóbb fináléja? Szellem a halála óta is — amint végrendeletében ígérte — valóban körülveszi házát, hűséges hitvesét, fiait, barátait, a zene rajongóit.

Figyeljük csak meg valamelyik januári vagy februári vasárnap délután: négy óra körül áhítatos zarándokcsapat vonul a Margit-rakparti Hubay-palotába, melynek ablakaiból a Széchenyi-híd finom, arisztokratikus vonalaira és a tündéri parlament karcsú, gótikus tornyaira simul tekintetünk, alattunk pedig az öreg Duna folyik, vize most ezüstszínű, a korai alkony borítja rá bíbor-lila zöld palástját.

A szép fehér zeneteremben, főhercegek, született és szellemi arisztokraták és névtelen rajongók jelenlétében Zathureczky Ede, a kiváló Hubay-tanítvány — maga is mester — Hubay romantikus szonátáját játssza zongorakísérettel.

A hálás vendégsereg arcán elragadtatás ül: boldogan élvezük a ma is új, élénk melódiát, a mesteri tolmácsolást.

Ebben az ünnepi hangulatban szemem Hubay gyönyörű márványszobrán, Kisfaludi Stróbl Zsigmond remekművén pihen meg: nem vízió, nem képzelődés, a kemény vonalak egyszerre csak megenyhülnek, a márványba élet költözik, a mellszobor egész alakká nő, a lelkéből fakadt ismerős akkordok hallatára ime megjelent, magam előtt látom Hubay Jenőt.

Alakja sudár, karcsú, szálegyenes, mint észak fenyője a Magas Tátrában: akkor hajolt csak meg, ha Stradivári-hegedűjére borult.

Hullámos, szép fehér haját a szél csókolgatta és a végtelenből üzent neki.

Magas homloka soha nem pihenő termékeny agyának kivételes boltozata csoda-e, ha örökös megszállottságban élt. Szeleme friss, teremtő, alkotó maradt halála napjáig.

Szeméből igéző fények lövelltek, megbűvölték, rabul ejtették azt, akire ránézett.

Lágyan omló beszéde, behízelt hangja, szavainak zenéje mindenkit meghódított.

Markáns, de finomvonalú orra arcának művészi karakterét szabta meg.

Szájának érzéki lágyságát, szép tömött bajusza változtatta férfiasá, arcának magyaros jelleget kölcsönzött, bár rövidre nyírt kecskeszakálla Parisra emlékeztetett, nyugati rokonszenvre utalt.

Ez a fejedelmi külső elárulta a kivételes egyéniséget.

Lelkében folyton melódiák muzsikáltak, soha ki nem fogytak, el nem hallgattak, el nem apadtak, ömlöttek, mint a bő forrás vize.

Emlékezőtehetsége páratlan volt, hangversenyein gyakran próba nélkül játszotta a legnehezebb darabokat, nemcsak a saját szerzeményeit, hanem idegen mesterek műveit is.

Lelke alkotásra ösztönözte, alkotó akarata soha meg nem tört, alig fejezte be egyik munkáját, már újabb opusba fogott bele, még legnagyobb sikere sem bírta pihenésre, megállásra, kudarc, intrika, elfogult kritika a lelkét marcangolta ugyan, de munkakedvét nem szegte.

Nemcsak mint alkotó, teremtő zeneszerző volt nagy. Világhír övezte, mint előadóművészt is, páratlan mestere volt hegedűjének.

De nagy tanító, nevelő is volt, tudásával együtt szívét is munkájába öntötte, tanítványait gyermekeiként szerette, erkölcsileg, anyagilag támogatta őket.

Műveltségének egyetemessége, széles látóköre, utazásai, élményei nem akadályozták meg, hogy izzó igaz magyar maradjon.

Arisztokrata volt, mert előkelő ősök nélkül is arisztokratává avatta őt lelkének nemessége, gondolkodásának emelkedettsége, előkelő megjelenése.

Ha kezébe fogta hegedűjét, összeforrott vele. Könnyű, finom ujjai, mint hajszálnyi műszerek ölelték át a hegedűt és vonót.

Stradivári hegedűjét forró szerelemmel szerette, érzékileg becézte, óvta, dédelgette.

És ez a csodálatos hangszer viszonzta szerelmét, a kezében sírt, kacagott, fájdalmát, örömét, legelrejtettebb titkát is kitérte.

Élmény volt mindenkinek, ha Hubayt hegedülni hallotta. Utoljára a Cremonai hegedűs szőlőjét és a Csárdajelenetet hallottam tőle, soha felejteni nem fogom.

Hegedűjét annyira szerette, hogy róla külön végrendekezett, érzékenyen búcsúzott tőle, kérte fiait, adják el a halála után és a befolyó vételárból tehetséges, fiatal hegedűsöket segélyezzenek.

Hubay Jenő szerette a szépet, az életet, a világ dolgait szép lelkének prizmáján bocsátotta keresztül, ezért szépnek látta a világot.

Születésétől a haláláig Prospero szigetén lakott, a szigeten, melyet Shakespeare lángelméje teremtett, a bűbájos szigeten, ahol a szél is bűbájos muzsikát dalolt fülébe. Ariel, a kellem és

báj követe a haláláig szolgálta őt, távoltartotta tőle a Calibanokat, szellemét ma is kíséri.

Otthonát olyan széppé varázsolta, milyen szép volt a lelke.

Palotájában, melynek már születésekor antik patinája volt, mint Perikles athéni épületeinek, minden reá emlékeztet, csalahatatlan ízlése, művészi érzéke, erős akarata teremtette meg ezt a remekművekkel zsúfolt palotát, melyben gazdag életének diadalmos emlékei, vannak összegyűjtve.

Valóban itt él szelleme, itt pereg le előttünk életre kelve ez a csodálatos élet, mely kicsiny szobából elindulva hódította meg a világot.

Látjuk Liszt Ferencet ősz hajával, amint a gyermek Hubay Jenővel előadja a Kreutzer-szonátát, látjuk berlini mesterét, Joachimot, atyai barátját, Viextempst, aki végrendeletben reá testálja a brüsszeli zenekonzervatóriumban katedráját.

A brüsszeli gyönyörű napokra emlékezve, ahol huszonhárom éves korában tanár volt és ahonnan gyakran átrándult Parisba, Munkácsy, Massenet, Maeterlinck, Verhaeren, Fiammarion, Coppée, Gautier baráti körében élt, velük vitatkozott, lelkendezve mesélte: „az volt a világ, nem kérdezték, kinek mi a vallása, nemzetisége, csak művész legyen, tehetség legyen ; szabad volt az élet, szabad az égyén, szabad a gondolat“.

És Hubay ebben a gyönyörű környezetben, nagyszerű barátai társaságában is meghallja kicsiny hazája hívó szavát. Itt döbben magyar kötelességeire, mint ahogyan Liszt Ferenc Velencében érezte meg a pesti árvíz hírére magyarságát. Hubay nem hallgat sem barátaira, sem tanítványaira, sem a fejedelmi ajánlatokra, felcseréli nyugatot kelettel, feláldoz mindent, siet haza Budapestre, hogy a nagy magyar parlagot művelje, a ma-

gyar zenét felemelje, a budapesti zeneakadémia világhírét megteremtse, magyar művészeket neveljen. Félévszázadon keresztül tanított, nevelt, dolgozott, alkotott, pazarolta, szórta a lelkét — most ime világhírű tanítványai vonulnak el előttünk: Vécsey Ferenc, Pártos István, Zsolt Nándor, Szigeti József ...

És elvonulnak előttünk operáinak, szimfóniáinak nőalakjai: a szerelmében vak Giannina, a csupa önfeláldozás Moharózsa, a magyarruhás Finom Rózsai, a halálba induló, szomorú Karenina Anna, a Dante szimfónia légiesen finom Beatricéje, a háborús szimfónia feketefátyolos hadiözvegyei, Petőfi Júliája, az Álarc két-egy nővére ...

A külföldi szereplések, sikerek, diadalok, mámoros tömegek, ha szerepelt, játszott is, nem a maga érdekében, nem önző haszonlesésből vándorolt városról-városra, hanem hogy játékkal, egyéni varázsával, világhírével hazáját szolgálja, a magyar nevet tegye ismertté, kedveltté. Liszt Ferencet a külföldön nem mindenütt ismerték magyarnak, Hubay a külföldön is csak magyar volt, maradt, a plakátok magyar hangversenyt hirdettek.

De nemcsak Parisba, Londonba, Berlinbe, Brüsszelbe járt hangversenyezni, hanem apostolként felkereste a magyar városokat is, az Alföldet, hogy terjessze a zenei kultúrát. Meghat az a törekvése is, hogy állandóan törekedett lélekben is magyar muzsikát teremteni.

Mennyit szenvedett hazánk megcsonkítása miatt: de könyneit letörölve ő volt az első, aki a magyarságot körülvevő gyűlölet ködét eloszlatni törekedett.

Élete munkáját akkor mérhetjük le helyesen, ha szembeállítjuk: mi volt a magyar zenei télét, a zeneakadémia Hubay haza jövetelekor és mivé fejlődött haláláig.

Akkor szóról-szóra igaznak fogadjuk el, amit végrendeletében írt „Én magyar hazámat mindig odaadással szerettem és teljesítettem kötelességemet“. Nem hivatásom, hogy operáit, szimfóniáit, dalait és egyéb zeneműveit bíráljam, azokról ítélek. Én csak hálámat rovom le a lelki gyönyörűségért, amit melódiáival adott és ad nap mint nap.

És ismét csak visszatérek a végrendelethez: nem csodálatos-e az emberi élet? Hubaynak a sors megadott mindent, nagy kincseket rakott már a bölcsőjébe: lángelmét, szép lelket, gyönyörű külsőt, akaratertőt, munkabírást. Távoltartotta tőle a betegségeket, fájdalmakat, csapásokat. Kora fiatalságától késő öregségéig zenei hajlamainak élhetett. Nem kellett neki a darab kenyérért robotolni. Alig lépett a dobogóra, már be is érkezett. Élete diadalút volt, ahol megjelent, meghódította a lelkeket, világhír övezte, kiváló emberek, nagyszerű barátok voltak körülötte. Temérdek pénzt keresett, gondjai nem voltak, kiélhette az életet, ha valami megtetszett neki, megvásárolhatta, állandóan gazdagíthatta lakását. Szobájának falait Munkácsy, Dürer, németalföldi műrecek díszítették, nagyszerű régi bútorok, mesés szőnyegek, pazar brokátok, drága selymek, márkás porcellánok vették körül.

És ami az életnek legnagyobb kincse: neki, a harmónia rajongójának harmonikus családi élet jutott orszáyrészül.

Isten olyan asszonyt rendelt melléje hitestársul, aki saját szavai szerint „férje soha el nem múló szellemi büvőkörének varázslatos hatása alatt élt, egész életét férje szolgálatába állította“, aki annyira önzetlen, személytelen bírt maradni, hogy a tőle nyilatkozatot kérő újságírók ezekkel a meglepő szavakkal utasította el: „Én nem vagyok téma, én nem vagyok érdekes, Egy olyan ember mellett, mint az uram, nem lehet más hiva-

tása az asszonynak, minthogy mindent elkövesse, hogy az ura boldog legyen“.

Hubay Jenőné férje halála óta hivatását abban látja, hogy férje emlékét ápolja erős akarattal, de finom tapintattal, halk szóval, de nagy szeretettel.

Hubay tudatában volt felesége nagyszerű értékeinek, Dante szimfóniáját, a nőiesség felmagasztalását feleségének ajánlotta „soha meg nem szűnő önfeláldozó szeretete viszonzásául“, végrendeletében áldja, hogy „vele tölthette életét, mert nemcsak hű hitvese, de odaadó, megértő segítőtársa is volt“.

Mi az oka tehát, hogy ez a csodálatos ember az életnek ez a hercege, aki nyugodt öntudattal mondhatja el magáról : „harag, gyűlölet soha nem volt bennem“, végrendeletében mégis azt jelenti ki: „életem küzdelmes volt, keserűség, csalódás volt osztályrészem“. Mi ez, kérdezzük, telhetetlen elégedetlenség, kérdés, gőg? Mi kell tehát ahhoz, hogy valaki életében boldog legyen, ha lángelme, szép külső, gazdagság, hírnév, hűséges hitves, tiszta családi élet, szép gyermekek sem elegendők a boldogsághoz? Nem hatolt be Hubay lelkébe, aki nála telhetetlenséget, gőgöt, elégedetlenséget tételez fel. Hubayban ezek a hibák soha nem voltak. Különben is olyan magasrendű ember, mint ő, nem indul az utolsó útra emberi gyarlóságokkal, messze távolodott ő már a föld rögétől, a végrendeletnek ez a mondata csak azt árulja el, milyen érzékeny, törekeny mimóza-lélek volt ő, a lelke finom volt, mint a leglehelletszerűbb brüsszeli csipke, mint Stradivári-hegedűjének legnemesebb hangja.

Siker, hírnév, gazdagság, családi tűzhely melege sem kárpótolták azért, ha valahol legkisebb, valódi vagy talán csak vélt durvaság, ridegség, közöny, irigységgel találkozott.

Olyan lelkű embert, mint Hubay Jenő, mindig kell szeretni, nagyon kell szeretni, el kell halmozni a szeretet melegével, távol kell tőle tartani minden durvaságot.

Csak csodálhatjuk lelki nagyságát, hogy az ilyen érzékeny lélek, ha szenvedett is, ha csalódott is, nem. tört meg soha, mindig újra kezdte, alkotott, új utakat keresett, úzte, hajszolta a vágy, hogy tökéleteset, remekművet, örökéletűt teremtsen.

Érezte, hogy csak az alkotó élete az érdemes, a magasrendű élet, az alkotók között is az elsők közé akart jutni, ezért úzte a siker kékmadarát.

Vívódott-e? Bizonyára!

Itélkezett-e maga fölött, bírálta-e önmagát, lemérte-e tehetsége határait? Kétségtelenül.

De hite önmagában soha meg nem ingott. Művei értékében sohasem kételkedett.

És nem akart sohasem más lenni, csak zeneszerző, zene-művész.

Babits Mihály, aki a költészetet, a verset akarta zenévé finomítani, bús nosztalgijával énekelte:

*Ő, szótlán, tiszta, homoktalan.
Zene, miért nem lettem én zenész.*

Hubaynak ilyen marcangolásai sohasem voltak, de azt érezte: a sors nem adta meg neki, amit megérdemelt volna.

Ezért voltak könnyei, de a könnyeit befelé sírta el, fájdalmát a lelkébe temette és csak a halála után csap az ki, mint a láng végrendeletéből.

És mert fájdalma őszinte, részvéttel gondolunk rá, hogy még ő sem volt boldog, keserűség és csalódás jutott osztályrészül.

Szeressük őt halála után is, ápoljuk emlékét, rójjuk le hátlánkat iránta, élvezzük alkotásait.

Nem mi adunk neki, ő ad nekünk, szórja, pazarolja még halála után is lelkének kincseit, gyönyörű melódiáit, ezeknek szárnyam magasabb szférákba emelkedünk.